

УДК 811.162.1'373.7:821.162.1-311.4 Ізабелла Сова

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ МОДИФІКАЦІЇ ТА НОВОТВОРИ В МОЛОДІЖНІЙ ПРОЗІ ІЗАБЕЛЛИ СОВИ

Юлія Дільна

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра польської філології*

У статті досліджуються фразеологічні інновації у повістях молоді польської письменниці Ізабелли Сова. З'ясовано кількісне співвідношення традиційних і нових одиниць, запропоновано структурну класифікацію фразеологічних інновацій, простежено вплив формальної трансформації нормативних фразеологізмів на їх значення, зроблено спробу з'ясувати денотативне значення фразеологічних новотворів на основі контексту.

Ключові слова: фразеологізм, фразеологічна норма, фразеологічна інновація, фразеологічна модифікація, фразеологічний новотвір, контамінація, інновація-парафраза, денотативний та конотативний аспекти фразеологічного значення.

Актуальність дослідження фразеологічного корпусу сучасної молодіжної прози зумовлена як необхідністю з'ясування ролі стійких словосполучень у побудові висловлювання представниками молодого покоління на сучасному етапі, так і можливістю простежити індивідуальну фразеотворчість сучасного автора. Безперервність та швидкоплинність розвитку мови спричиняє зростання уваги польських та східнослов'янських мовознавців до проблеми розкриття величезного потенціалу фразеологічних одиниць (ФО): про функціонування стійких словосполучень у творах різних стилів та жанрів писали І.Білодід¹, О.Бойко², В.Білоноженко³, В.Ковальов⁴, О.Кунін⁵, Н.Щербань⁶, С.Баранчак⁷, С.Бомба⁸, Я.Бжезін-

¹ Білодід І. Питання розвитку мови української радянської художньої прози (переважно післявоєнного періоду, 1945–1950 рр.). Київ, 1955.

² Бойко О. Приемы реализации экспрессии устойчивых словесных комплексов в сатирико-юмористических жанрах (в сопоставлении с украинским языком): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Днепропетровск, 1981.

³ Білоноженко В., Гнатюк І. Функціональна та лексична розробка українських фразеологізмів. Київ, 1989.

⁴ Ковалева В. Языковые выразительные средства русской художественной прозы. Киев, 1981.

⁵ Кунин А. Фразеология современного английского языка. Москва, 1972.

⁶ Щербань Н. Фразеология в произведениях Вили Бределя: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1975.

⁷ Barańczak S. Język poetycki Mirona Białoszewskiego. Wrocław, 1974.

⁸ Bąba S. Frazeologia jako tworzywo dowcipu językowego frazerek i aforyzmów S.J.Leca // Przegląd Humanistyczny. 1979. № 9. S.91–99; Його ж. Zagadnienia aktualizacji frazeologizmów w języku poetyckim Józefa Barana // Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej. Wrocław, 1988. S.34–47. Його ж. Zartobliwe innowacje frazeologiczne we fraszkach Lecha Konopińskiego // Rzegląd Humanistyczny. 1978. №12. S.113–120.

ський⁹, Я.Ліберек¹⁰, А.Пайдзінська¹¹ та ін. Роблячи свій внесок у науковий доробок фразеологів, ставимо за мету дослідити корпус фразеологічних інновацій у молодіжній прозі сучасної польської письменниці Ізабелли Сови: простежити основні процеси, що лежать в основі виникнення фразеологічних інновацій, тобто, запропонувати їх структурну класифікацію; визначити вплив формальної трансформації традиційних фразеологізмів на їх значення та з'ясувати значення якісно нових стійких словосполучень.

На сторінках повістей “фруктової серії”, а саме – у творах “Смак свіжої малини” (“Smak świeżych malin”), “Терпкість вишні” (“Cierpkość wiśni”), “Печиво з ягодами” (“Herbatniki z jagodami”) та “Зелене яблучко” (“Zielone jabłuszko”) виявлено понад 300 фразеологізмів, з них майже половину становлять фразеологічні інновації. Поділ стійких словосполучень на традиційні та нові у статті здійснюється на основі теорії фразеологічної норми та інновації одного з найвидатніших польських мовознавців у галузі фразеології Станіслава Бомби. Слідом за науковцем, фразеологічною інновацією вважаємо “будь-яке відхилення від фразеологічної норми”¹², яка найповніше відображена у відповідних лексикографічних джерелах – “Фразеологічному словнику польської мови” С.Скорупки¹³, “Фразеологічному словнику сучасної польської мови” С.Бомби та Я.Ліберека¹⁴, “Фразеологічному словнику PWN” за ред. А.Клосінської¹⁵, “Іншому словнику польської мови” за ред. М.Банька¹⁶, “Словнику сучасної польської мови” за ред. Б.Дуная¹⁷, “Новому словнику нормативної польської мови” за ред. А.Марковського¹⁸ або “Словнику розмовної польської мови” Я.Анусевича та Я.Скавінського¹⁹.

Наступний етап дослідження становить з'ясування значення фразеологічних інновацій. Рівень складності завдання залежить від типу фразеологічної інновації. Опіраючись на чи не найпершу на польському ґрунті детальну класифікацію фразеологічних інновацій С.Бомби та беручи до уваги особливості фразеологічного корпусу І.Сови, серед стійких словосполучень, не зафіксованих у словниках, розрізняємо структурні або структурно-семантичні модифікації нормативних фразеологізмів та якісно нові фразеологічні одиниці – фразеологічні новотвори (у складі виявлених інновацій вони становлять приблизно однакові за кількістю групи). При з'ясуванні значення ФО першої групи, вдаємося до “підказки” – значення нормативного фразеологізму (нормативних фразеологізмів), що лежить (лежать) в основі інновації. В такому випадку залишається оцінити та описати вплив формальної трансформації традиційної ФО на значення новоутвореного стійкого словосполучення. Натомість, пояснення інновацій другої групи, тобто фразеологічних новотворів, більшою мірою вимагає врахування специфіки фразеологічного значення. Адже в цій ситуації можна опиратися лише на контекст та власний позамовний досвід, інакше кажучи – сигніфікативний (на рівні системи) аспект фразеологічного значення для нас зовсім не доступний. Тому ми зосереджуємося на денотативному (на рівні функціонування) аспекті значення виявлених фразеологічних новотворів, враховуючи в їх смисловій структурі

⁹ Brzeziński J. *Język Franciszka Dionizego Książnina*. Zielona Góra, 1975.

¹⁰ Liberek J. *Innowacje frazeologiczne w powojennej fraszce polskiej*. Poznań, 1998.

¹¹ Pajdzińska A. *Frazeologizmy jako tworzywo współczesnej poezji*. Lublin, 1993.

¹² Bąba S. *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*. Poznań, 1989. S.46.

¹³ S. Skorupka *Słownik frazeologiczny języka polskiego: W 2 t.* Warszawa, 1967.

¹⁴ Bąba S., Liberek J. *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*. Warszawa, 2002.

¹⁵ *Słownik frazeologiczny PWN / Pod red. A. Kłosińskiej*. Warszawa, 2005.

¹⁶ *Inny słownik języka polskiego PWN / Pod red. M. Bańki: W 2 t.* Warszawa, 2000.

¹⁷ *Słownik współczesnego języka polskiego / Pod red. B. Dunaja*. Warszawa, 1996.

¹⁸ *Nowy słownik poprawnej polszczyzny / Pod. red. A. Markowskiego*. Warszawa, 2002.

¹⁹ *Anusiewicz J., Skawiński J. Słownik polszczyzny potocznej*. Warszawa–Wrocław, 2000.

прагматичні елементи висловлювання, тип контексту та умови комунікації, надаючи їй таким чином більшої конкретності та наближення до реальності. Не залишається поза увагою конотативний аспект фразеологічного значення, який відображає суб'єктивні моменти в семантичній структурі ФО: експресивну силу та оцінну вартість тієї чи іншої інновації, а також емоції та волевиявлення, що супроводжують її використання.

Зміна експресивного забарвлення, досягнення бажаного стилістичного ефекту чи потрібного емоційного напруження при максимальній економії мовних засобів – саме ці чинники здебільшого зумовлюють появу в повістях І.Сови цікавих, влучних і неординарних фразеологічних модифікацій та новотворів.

Найчисленнішу групу серед **фразеологічних модифікацій** утворили інновації, що виникли в результаті **заміни** фіксованого фразеологічного нормою компонента ФО на інший компонент. У цьому типі інновацій відбувається заміна авторкою компонента ФО на:

1) його мовний або контекстуальний синонім: **kręcić się w miejscu** (: *dreptać w miejscu*), **wygarnąć z grubej rury** (: *huknąć/powiedzieć/walnąć/zacząć z grubej rury*), **chwycić haczyk** (: *połknąć haczyk*), **dobra ryba** (: *gruba ryba*);

2) одиницю того ж семантичного ряду: **zaglądać do kufla** (: *zaglądać do kieliszka*), **nudzić się jak norka** (: *nudzić się jak mops*), **mieć trzy lewe ręce** (: *mieć dwie lewe ręce*);

3) одиницю іншого семантичного ряду, але не антонім: **glupi jak materac** (: *glupi jak but*), **blady jak dżdżownica/mąka kartoflana** (: *blady jak chusta /kreda/papier*), **rzut bere-tem** (: *rzut kamieniem*).

Здебільшого значення фразеологізму при цьому не змінюється, хоча в деяких випадках зміна семантики відбулась, наприклад:

* **zaglądać do kufla** ‘пити, випивати (про пиво)’, на відміну від нормативного **zaglądać do kieliszka** ‘пити, випивати (про міцні алкогольні напої)’. Розбіжність у семантиці пов'язана з різним призначенням елементів посуду, назви яких є компонентами цих ФО, адже куваль традиційно використовується для пива, а чарка – для міцних алкогольних напоїв;

* **dobra ryba** ‘про предмет великого розміру’. У творі фразеологізм використано на означення великої та пишної ялинки. Натомість, нормативна ФО **gruba ryba** має інше значення: ‘впливова особа з високим суспільним становищем’;

* **mieć trzy lewe ręce** ‘зовсім не вміти нічого робити’. В результаті заміни компонента-числівника “два” на компонент “три”, а також досягнутої таким чином ще більшої “нереальності” прямого значення ФО відбулась інтенсифікація семантики фразеологізму, порівняно з нормативним **mieć dwie lewe ręce** ‘не вміти нічого робити’.

Крім того, для деяких фразеологізмів-інновацій характерне, порівняно з нормативними ФО, інше експресивно-стилістичне забарвлення: порівн. **wygarnąć z grubej rury** (: *huknąć/powiedzieć/walnąć/zacząć z grubej rury*) та **wykorkować z głodu** (: *umrzeć z głodu*).

Інновації, створені в результаті **додавання** до лексичного складу нормативної ФО нових компонентів, характеризуються неоднорідністю вставлених членів: серед них є однослівні та багатослівні конструкції, які

– не змінюють значення фразеологізму-інновації, наприклад, **podkręcać śrubkę na wyższe obroty** (: *podkręcać śrubkę*) або **wyjąć uszy spod włosów** (: *wyjąć uszy*). У словосполученні **podkręcać śrubkę** вже закладене значення *na wyższe obroty*, тому таке уточнення не відіграє тут жодної ролі; так само сполучення слів **wyjąć uszy** передбачає, що вуха треба “витагнути” з-під чогось, наприклад, з-під волосся;

– підсилюють значення, характеризуючи та уточнюючи певний компонент нормативної ФО (*trafić kogo jak sycylijski piorun*, *zamienić się w jedno wielkie ucho*, *przejść przez*

gęste sito, zakochać się po końce uszu, mieć co/kogo głęboko w nosie) або якісно доповнюючи повну її структуру (*odbierać komu chleb i owies, nędza z bidą i starymi kartoflami, siedem plag egipskich, trząść się jak galareta w pędzącym dyliżansie*);

– уточнюють значення, наприклад, *robić minę pod tytułem...* Повна структура і значення цієї інновації залежать від контексту: таке доповнення лексичного складу фразеологізму передбачає можливість використання безмежної кількості варіантів продовження ФО залежно від ситуації, у якій вона вживається. У творі І. Сиви фразеологізм використано в такому контексті:

– [...] *Vo nie dość, że chłop przystojny i wolny, to jeszcze posiadacz białej willi.*

– *No i mieszka niedaleko Częstochowy, – dodała Milka, robiąc minę pod tytułem “facet ma dużego plusa”*²⁰.

ФО *zrobić minę pod tytułem “facet ma dużego plusa”* тут означає ‘виразом обличчя наголосити на основній перевазі, підкреслити найвагоміший “плюс” чоловіка, про якого йдеться’;

– змінюють значення новоутвореного фразеологізму: ФО *zachować choć okrawki godności* ‘зберегти хоч крихту гідності’, на відміну від нормативної *zachować godność* ‘зберегти гідність’, вказує на те, що гідність вже частково втрачена, а отже, всю її зберегти неможливо.

Фразеологічні контамінації допомогли авторці максимально точно і водночас стисло подати інформацію та відобразити емоції героїв, їх ставлення до навколишнього світу. Значення фразеологізму-контамінації залежить від кількох чинників: рівня семантичної близькості, подібності синтаксичної структури вихідних ФО, наявності чи відсутності в них спільних елементів.

ФО *mieć duszę w majtkach* є результатом “схрещення” двох дієслівних фразеологізмів *mieć duszę na ramieniu* та *zrobić w majtki*, які в основі семантики мають спільне поняття – “страх”, тобто, означають майже те саме. Новоутворений фразеологізм “перейняв” стрижневий компонент у першій з вихідних ФО, тому їх значення (‘боятися’, недок. вид) збігаються.

Подібну ситуацію спостерігаємо на прикладі контамінації *płynąć niczym kłoda*, що утворилася в результаті “схрещення” двох дієслівних фразеологізмів *płynąć za prądem* та *leżeć jak kłoda*, які семантично не тотожні, але пересікаються у значенні “відсутність активності”. Семантика контамінації майже збігається з семантикою тієї ФО, яка “віддала” їй свій стрижневий компонент *płynąć*, але має й новий відтінок – “бездіяльно, не докладаючи жодних зусиль”, пов’язаний з компонентом *kłoda*.

Значно меншою є семантична близькість дієслівних фразеологізмів *osadzić na miezliźnie* та *ściągnąć na ziemię*, що лягли в основу контамінації *osadzić kogo na ziemi*. Зате спостерігаємо іншу особливість: стрижневі компоненти *osadzić* та *ściągnąć* вихідних ФО – контекстуальні синоніми. Заміна компонента *ściągnąć* ФО *ściągnąć na ziemię* компонентом *osadzić* не впливає на її значення: вихідна ФО *ściągnąć na ziemię* та контамінація *osadzić kogo na ziemi* – семантично тотожні.

Подібну ситуацію спостерігаємо на прикладі контамінації *plawić się w złudzeniach* ‘купатися в ілюзіях’. Однак тут семантика новоутвореного фразеологізму сформувалась під впливом значень обох вихідних ФО: компонент *plawić się* фразеологізму *plawić się w rozkoszy*, замінивши контекстуальний синонім – компонент *trwać* фразеологізму *trwać w*

²⁰ Sowa I. Smak świeżych malin. Warszawa, 2002. S.142.

złudzeniach, вніс свій відтінок у значення контамінації, а саме – акцент на велику кількість ілюзій.

На відміну від попередніх прикладів, вихідні фразеологізми контамінації *posłać spojrzenie bazyliuszka* характеризуються різною синтаксичною структурою, але так само мають компоненти-синоніми. На основі дієслівної ФО *posyłać spojrzenie*, в результаті приєднання компонента-означення *bazyliuszka* фразеологізму *wzrok bazyliuszka*, утворилась контамінація *posłać spojrzenie bazyliuszka*, яка поєднує в собі семантику двох вихідних ФО. За такою ж схемою на основі дієслівного фразеологізму *nie bawić się w co* через приєднання компонента *owijanie* ФО *bez owijania w bawelnę* утворилась контамінація *nie bawić się w owijanie*.

Перетворення фразеологізмів у романах І.Сови не обмежується “чистими” лексичними чи граматичними змінами. Інколи цей процес є складнішим: деякі інновації виникають в результаті заміни компонента і доповнення лексичного складу нормативної ФО, заміни і контамінації, заміни і доповнення, контамінації і доповнення. Такі утворення С.Бомба називає “інноваціями-парафразами”²¹.

Значення інновації-парафрази *rozbrozić lodowate serce* є сумою значень вихідних ФО *zdobyć serce* і *mieć lodowate serce*. Заміна компонента *zdobyć* синонімом *rozbrozić* (використання якого зумовлене, очевидно, означенням *lodowate*) не змінює цього значення.

Значення інновації *mieć straszny młyn*, порівняно з семантикою нормативного фразеологізму *mieć młyn w głowie*, підсилене вставленим прикметником *straszny*. Скорочення складу ФО на її значення не впливає.

Цікавим прикладом модифікації є інновація *coś jest strzałem w 8-kę, może nawet 9-kę*. В результаті заміни компонента *10-ka* нормативної ФО *coś jest strzałem w 10-kę* на *8-ka* значення новоутвореної ФО послабилось. Натомість, додавання конструкції *może nawet 9-kę* підсилює семантику першої частини отриманої інновації.

Інтенсифікацію семантичного наповнення за рахунок доданих означень *ogromne ołowiane* та *rozwścieczony* спостерігаємо й на прикладі ФО *spadły komu z piersi ogromne ołowiane bryły* та *purpurowy jak rozwścieczony indor*. У першому випадку підсиленню семантики сприяє ще й заміна компонента *kamień* нормативної ФО *spadł komu kamień z serca* на компонент *bryły*. Натомість, заміна компонента *serce* на компонент *piers* у першому та компонента *czerwony* нормативного фразеологізму *czerwony jak indor* на компонент *purpurowy* у другому випадку на значення не впливає.

Фразеологічні новотвори становлять половину всіх фразеологічних інновацій, виявлених у повістях І.Сови. Очевидно, серед розглянутих у статті новотворів є як внутрішні запозичення (з молодіжних соціолектів), так і індивідуально-авторські утворення. Однак поки що ми їх не розмежуємо, оскільки це вимагає додаткових досліджень їх функціонування в середовищі носіїв мови. Розглянемо лише найцікавіші приклади та спробуємо з’ясувати їх значення на основі контексту, наприклад:

- **Sadzić drzewka na Lubelszczyźnie** у контексті: “W ciągu ostatnich dwóch tygodni usłyszałam, że nikt mnie tu nie zapraszał, że nie muszę kończyć studiów, a jak mam pretensje, zawsze mogę *sadzić drzewka na Lubelszczyźnie*”²².

На нашу думку, інновація є аналогом українського фразеологізму *волам (бікам) хвосту крутити* і означає ‘виконувати примітивну, часто брудну, низькооплачувану роботу’. У творі зафіксовано ще один фразеологізм з таким значенням – інновацію-синонім **paść**

²¹ Bąba S. Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny. Poznań, 1989. S.49.

²² Sowa I. Cierpkość wiśni. Warszawa, 2002. S. 13.

krowy w Bieszczadach у контексті: “Facetka, ta Komórka, była strasznie zahukana. Worek nieszcześć, jeszcze większy niż moja siora. Chciała rzucić szkołę i *paść krowy w Bieszczadach*”²³;

- *wyrównać teren* у контексті: “... powiedzieli, że się pojawią o jedenastej. Oby. Poszłyśmy jeszcze nalepić ostatnie dwa ogłoszenia i do domu. Trzeba trochę *wyrównać teren*”²⁴. За сюжетом, головна героїня здає своє помешкання в тимчасове користування двом студентам, які попередньо хочуть оглянути квартиру. Тому логічно, на нашу думку, розуміти значення ФО *wyrównać teren* (вирівняти територію) як ‘прибрати, привести до ладу приміщення’;

- *robienie szopki (z czego)* і *dokopać leżącej* у контексті:

- Chcesz matkę pognać? Nie dość, że Irek jedzie w siną dal, jeszcze ty zaczynasz? A tam, dołoż mi! *Dokop leżącej!* Tylko żebyś potem nie musiała występować w “Przebac mi”.

- Nie mam potrzeby *robienia szopki* ze swojego smutnego życia! – wypaliłam i zanim mama zdążyła zaprotestować, odłożyłam słuchawkę²⁵.

Для пояснення мотивації нового фразеологізму достатньо звернутися до прямого значення компонента *szopka* – різдвяна стаєнка, яку на період зимових свят, зазвичай, виставляють у відповідних місцях, переважно в церквах. Наведена цитата є уривком неприємного діалогу між матір’ю та дочкою: звинувачуючи дівчину в байдужості й неповазі до найрідніших людей, мати згадує телевізійну програму “Пробач мені”. Це дає підстави для висновку, що фразеологізм *robienie szopki (z czego)* означає ‘виставляння на показ, афішування (чогось)’. Семантика ФО *dokopać leżącej* теж досить зрозуміла з контексту: *dokopać leżącej* означає ‘довести до краю, геть замучити’. Фразеологізм, використаний у тексті, є, можливо, модифікацією ФО *kopać leżącej*, яка, в свою чергу, є дериватом ФО *nie kopać leżącej* (порівн. з *лежачого не б’ють* в українській мові);

- * *schować coś do (tylnej) kieszeni (dżinsów)* у контекстах: “Kobieta powinna czasem ustąpić. Nasz sąsiad zakochał się w jednej bizneswoman, która miała sklep rybny. Myślał nawet o rozwodzie, ale nie mógł się zdecydować. Wreszcie wrócił do domu, licząc na przebaczenie. A żona? Postanowiła sobie odbić każdą zmarnowaną chwilę. Dzień w dzień urządziła mu awantury, urozmaicone soczystymi wyzwiskami i ciskaniem talerzy. Po miesiącu sąsiad złożył pozew o rozwód. Potem ożenił się z bizneswoman, a nasza sąsiadka pije do lustra szósty rok. Gdyby [...] *schowała dumę do kieszeni*, mieszkaliby razem do dziś”²⁶;

“Wreszcie Milka odkleiła się od ojca i pokazała mnie palcem. Uśmiechnęłam się, *chowając przerażenie do tylnej kieszeni dżinsów*”²⁷.

У польській мові функціонує ФО *schować coś do kieszeni*, однак він поєднується, переважно, з конкретними іменниками і означає ‘вкрасти, поцупити щось’. У наведених цитатах на місці займенників бачимо абстрактні іменники *duma* і *przerażenie*, та й сам контекст зобов’язує нас по-іншому пояснювати фразеологізм, а саме: *schować coś do kieszeni* тут означає ‘не проявляти, не показувати, “придушувати” у собі (почуття, переживання і т. д.)’.

У третій цитаті вжито модифікацію новотвору *schować co do kieszeni*, а саме – ФО *schować coś do tylnej kieszeni dżinsów*, яка утворилася в результаті поповнення лексичного складу фразеологізму новими компонентами. Уточнення компонента *kieszni* означенням *tylna* підсилює семантику ФО;

- * *mieć w głowie porozrzucane puzzle* у контексті:

²³ Ibid. S.30.

²⁴ Sowa I. Cierpkość wiśni. S.139.

²⁵ Sowa I. Smak świeżych malin. Warszawa, 2002. S.154.

²⁶ Ibid. S.78.

²⁷ Sowa I. Cierpkość wiśni. S.32.

– Chyba mi przechodzi, – powiadomiła nas Jolka.

– A ja nadal *mam w głowie porozrzucone puzzle*, – zachrypiała Ewka²⁸.

Так звані “пузлі” – популярна сьогодні гра, що полягає в складанні з картонних елементів цілісного малюнка і вимагає неабияких зусиль та часу. Семантика фразеологізму пов’язана з ознаками похмілля, тому доцільно й природно асоціювати розкидані “пузлі” з незібраністю з думками, неувважністю, що спричинені, найімовірніше, характерним головним болем;

* *wchodzić w fazę snu REM* у контексті: “Paulina nie była wcale cichą myszką. Zaczynała aktywność już o wpół do szóstej rano, kiedy przywoici studenci *wchodzili właśnie w fazę snu REM*”²⁹.

Для пояснення мотивації ФО треба розкрити значення аббревіатури REM. Фаза сну REM (запозичення з англійської мови) означає фазу швидкого сну, коли завершується процес засинання, людина впадає в глибокий сон, їй починають снитися сни. Наведений фразеологізм, без сумніву, означає ‘дуже міцно, непробудно спати’;

* *pożerać życie całymi łyżkami* в контексті:

– [...] Na dodatek bez przerwy słyszę, jak to należy wykorzystywać czas, bo drugiego już nie będzie. Życ na maksa.

– Maciek, ten rozbudowany sanitariusz, mawia, że on chce *pożerać życie całymi łyżkami*.

– No właśnie, a ja nawet nie mam łyżki. Co gorsza, nie mam siły, żeby ją sobie wystrugać³⁰.

Значення фразеологізму зрозуміле з контексту: *pożerać życie całymi łyżkami* є синонімом вжитої в діалозі ФО *żyć na maksa* і відповідає українській *брати від життя все* ‘використовувати кожен шанс, подарований долею, для досягнення своїх цілей, здійснення мрій’;

* *żyć się kwiatami z niebiańskich obłoków* у контексті:

– Gdzie masz kuchnię? – zainteresowała się Wiki, wprawiając Trawkę w stan zdziwienia. – Bo Wiki wygląda, jakby *żyła się kwiatami z niebiańskich obłoków*. Jest przejrzysta, eteryczna, wiotka i w ogóle nie kojarzy się z kuchnią³¹.

Проаналізувавши буквальне значення словосполучення, можна вивести тотожність: *żyć się kwiatami z niebiańskich obłoków* = харчуватися тим, чого не існує, а звідси й значення фразеологізму – ‘нічого не їсти’;

* *głupi przez “u” zwykle* в контексті:

– Cześć, Iwon. Wiem, że jest za późno i pewnie już się pocieszyłaś jakimś klockiem, którego chętnie bym zabił, jakbym go tylko zobaczył. Stłukł na kotleta i rozpruł jak stare džinsy albo...

[...]

– Jeśli uważasz, że się pocieszyłaś jakimś nowym klockiem, to jesteś *głupi przez “u” zwykle*³².

Співрозмовник Івон, напевне, знає, як пишеться слово *głupi*, в будь-якому випадку сполучення слів *przez “u” zwykle* додане не для того, щоб нагадати йому про особливості польського правопису. *Głupi przez “u” zwykle* – це, очевидно, фразеологізм, друга частина якого підкреслює, а деякою мірою навіть експресивно підсилює (надаючи ФО відповідного конотативного значення) першу – означення *głupi*. Отже, ФО *głupi przez “u” zwykle* означає ‘круглий дурень’.

²⁸ Sowa I. Smak świeżych malin. S.70.

²⁹ Sowa I. Cierpkość wiśni. S.18.

³⁰ Sowa I. Herbatniki z jagodami. Warszawa, 2003. S.181.

³¹ Sowa I. Cierpkość wiśni. S.28.

³² Sowa I. Herbatniki z jagodami. S.88.

У творах І.Сови виявлені новотвори, що містять елементи стереотипу, а їх розуміння вимагає від читача знань про особливості окремих народів, наприклад, *uśmiech amerykański* 'широка, щаслива посмішка, яка не дає підстав засумніватись у тому, що в її "власника" все гаразд', *towarzyski jak amerykańscy turyści* 'дуже товариський, комунікабельний, як американські туристи', *prosty jak ruski wyciskacz do czosnku* 'примітивний, як радянська часникодавка (про людину)', *pędzący jak radziecka rakietka* 'той, що летить як радянська ракета; дуже швидко летить', *mieć porządek jak w niemieckiej bibliotece* 'мати порядок, як у німецькій бібліотеці; бути зібраним з думками, впевненим у собі', *twarz kobiet z teatru kabuki* 'обличчя жінок з театру кабукі; холодне, незворушне обличчя, що не відображає жодних емоцій', *wścickły niczym ranny Bruce Lee* 'розлючений, як поранений Брюс Лі; дуже розлючений' та ін.

Таким чином, у повістях І.Сови фразеологічні інновації як будь-які відхилення від фразеологічної норми польської мови представлені фразеологічними модифікаціями та новотворами. Найпродуктивнішим типом модифікації нормативних ФО є заміна авторкою нормативного компонента фразеологізму на його мовний або контекстуальний синонім, одиницю того ж чи іншого семантичного ряду. Цей, як і інші типи структурної трансформації ФО, а саме – додавання нових компонентів та контамінація, рідко залишають значення фразеологізму незмінним. Це дає підстави припустити, що в більшості випадків авторка свідомо змінювала структуру нормативних фразеологізмів з метою підсилити, уточнити чи навіть змінити їх значення або ж надати іншого експресивно-стилістичного забарвлення. Використання фразеологічних модифікацій є, на нашу думку, вдалим прикладом конденсованого послуговування мовою і не порушує принципів правильного вживання фразеологізмів.

У свою чергу, важко переоцінити й роль новотворів у фразеологічному корпусі письменниці, адже вони становлять 25% усіх виявлених фразеологізмів і кількісно дорівнюють групі фразеологічних модифікацій. Усі виявлені інновації цієї групи є доволі цікавими й оригінальними, а отже можуть претендувати на входження до фразеологічної норми польської мови.

THE PHRASEOLOGICAL MODIFICATIONS AND NEOLOGISMS IN THE YOUTH PROSE OF IZABELA SOWA

Yuliya DILNA

*L'viv Ivan Franko National University
1, Universytets'ka Str., L'viv, 79000
The Chair of Polish Philology*

The article is dedicated to the study of phraseological innovations on the basis of novels of the young Polish writer Izabela Sowa. An amount of the canonical and new phraseological units is established, the structure classification of phraseological innovations is made and the meaning of the phraseological neologisms on the basis of context is found out.

Key words: phraseologism, phraseological norm, phraseological innovation, phraseological modification, phraseological neologism, contamination.

Стаття надійшла до редколегії 12.12.2006
Прийнята до друку 25.01.2007